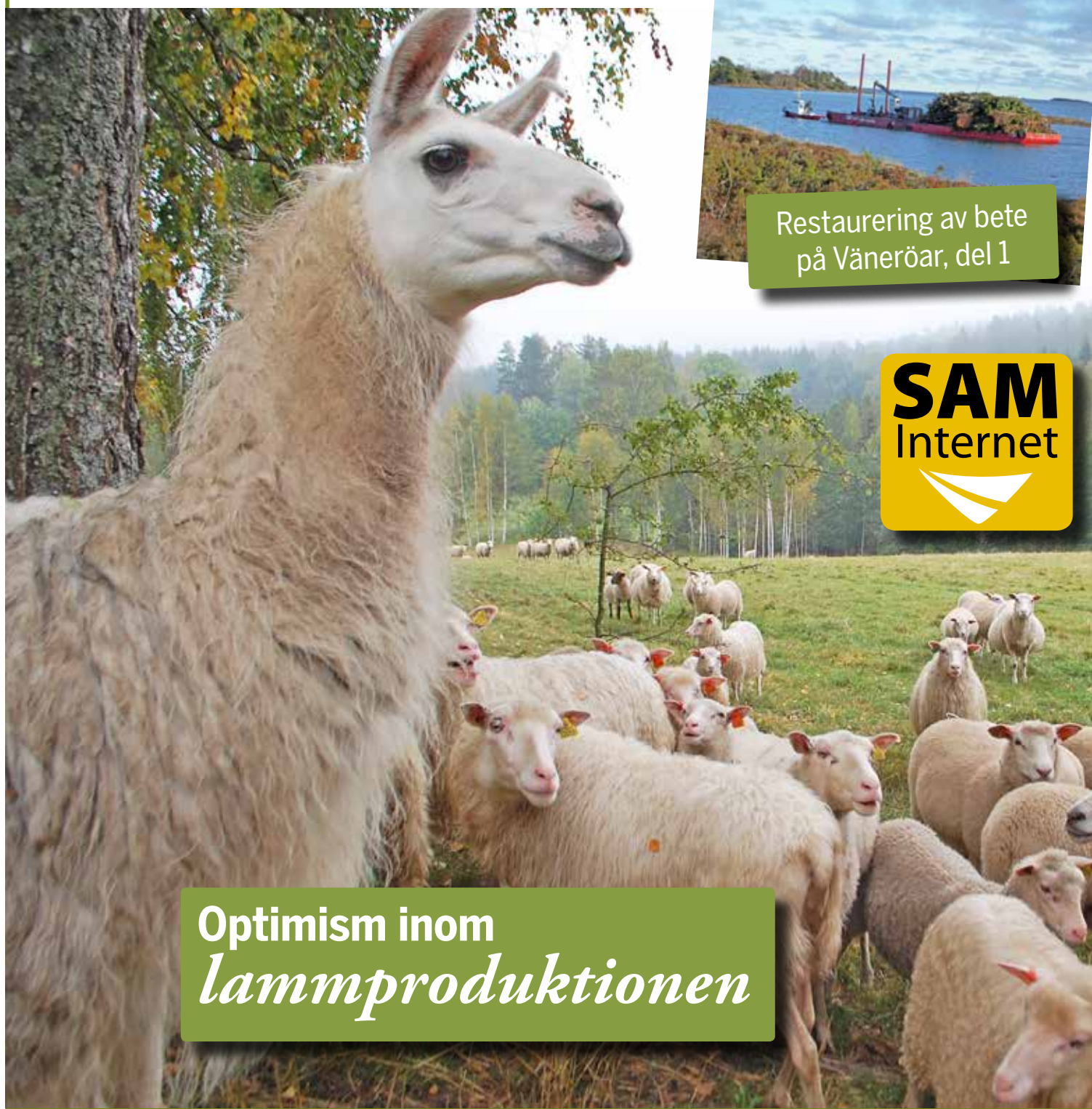

UTSIKT

Restaurering av bete på Väneröar, del 1

Optimism inom
lammproduktionen

UTGIVARE

Länsstyrelsen Värmland
651 86 Karlstad
010-224 70 00
varmland@lansstyrelsen.se

ANSVARIG UTGIVARE

Roger Bergqvist 010-224 72 13
roger.bergqvist@lansstyrelsen.se

REDAKTION

Emma Mickelin
Roger Bergqvist
Malin Eliasson
Maria Sundqvist
Petra Umeland
Lise Wichmann Hansen

FORMGIVNING

Katarina Zeplien

BILDER

Mostphotos: Sid 3 varningstriangel,
sid 4 brittisk flagga, sid 8 varg samt lo,
sid 12 pratbubbla.

Liz Hansson: sid 8 björn

Karin Granström: sid 10-11

Christina Enudd Nordström: Sid 5

Länsstyrelsen Värmland: Övriga

TRYCK

Lenanders Grafiska AB

UPPLAGA

4 250 ex

ISSN NR

0284-6845

PUBL.NR

2017:07

Meddela adressändringar genom att ringa eller skriva till utgivaren, se ovan.

Märk din post/e-post med "Lantbruk/tidningen Utsikt".

Länsstyrelsen
Värmland

Europeiska jordbruksfonden för
landsbygdsutveckling: Europa
investerar i landsbygdsområden

SAM-ANSÖKAN 2017

HJÄLP MED SAM INTERNET

Du kan låna en dator och få hjälp av våra handläggare om du är osäker på hur man använder SAM Internet. Antalet datorplatser är begränsat så du måste boka tid på 0771-67 00 00. Kom ihåg att ta med e-legitimation i mobilen eller på kort.

Plats och tid

- **Sunne, Församlingshemmet**
18 och 25 april kl. 10.00-15.00
- **Arvika, Arvikaparken,**
Lilla konferensen
26 april kl. 10.00-15.00
- **Karlstad, Länsstyrelsen Värmland**
Växnäsgatan 5
10 april - 4 maj kl. 9.00-12.00 och
kl. 13.00-15.00

Inte längre lösenord för inloggning

När du ska lämna in din ansökan i SAM-internet 2017 går det inte längre att logga in med lösenord. Alternativen för inloggning i SAM-internet är numera **e-legitimation eller fullmakt** till någon du känner som har tillgång till en e-legitimation.

En e-legitimation är en elektronisk legitimation som du kan använda för att logga in i tjänster på internet och för att skriva

under något på internet. När du använder din e-legitimation för att skriva under något på internet motsvarar det din underskrift på

papper. Om du har ett aktiebolag eller ett handelsbolag behöver du en fullmakt för att logga in med din egen e-legitimation.

E-legitimationen kan du även använda till andra tjänster på Jordbruksverkets webbplats, till exempel föra över stödträter eller logga in på Mina sidor. Du kan även använda e-legitimationen hos andra myndigheter och företag.

Skaffa e-legitimation

Du skaffar e-legitimation hos din bank eller hos Telia. De flesta banker kallar e-legitimation för **BankID** och det finns att få på både din mobil eller som ett plastkort.

Om du tar hjälp av en annan person genom fullmakt behöver denna skickas in till Jordbruksverket. Blanketten för fullmakt finns att skriva ut på www.sjv.se. Du kan också höra av dig till Länsstyrelsen om du vill ha blanketten skickad hem till dig.

Tänk på att vara ute i god tid med att skaffa eventuella e-legitimationer eller fullmaktsansökningar, så din SAM-ansökan inte kommer in för sent!

UTSIKT

VÄRMLAND

TIDNINGEN FÖR LANTBRUK OCH LANDSBYGD I VÄRMLAND

Första numret av tidningen Utsikt gavs ut i mars 1993. Den vänder sig till lantbrukare och andra som är intresserade av frågor som rör landsbygden i Värmland.

Tidningen innehåller artiklar och information om bland annat; landsbygd- och företagsutveckling, odling, djurhållning, ängar och ett rikt odlingslandskap, rovdjur samt stöd och kurser. Syftet är att informera och inspirera till utveckling och förnyelse av landsbygdsföretag.

Utsikt kommer ut med fyra nummer per år och produceras delvis med pengar från Landsbygdsprogrammet - Vill du prenumerera? Det är gratis - skicka i så fall dina adressuppgifter till tidningens utgivare och märk din post/e-post med "Lantbruk/tidningen Utsikt".

Har du tips och idéer kring tidningens innehåll? Kontakta oss i redaktionen!

VIKTIGA DATUM 2017

4 maj; sista ansökningsdag

15 juni; sista ändringsdag.

Sista ansökningsdag

Sista dag att lämna in SAM-ansökan är den 4 maj. För sent inkomna ansökningar minskar utbetalningen med 1 procent per arbetsdag som den kommer in för sent. Kommer ansökan in efter den 29 maj får du inga stöd alls för 2017. Sista ändringsdag är den 15 juni.

Årets nyheter

I broschyren *Jordbrukarstöd 2017* som Jordbruksverket skickat ut finns mer information om stöden, nyheter för 2017, SAM-internet med mera.

För att få komplett information om jordbrukarstöden och ansökan måste du gå in på Jordbruksverkets webbplats www.jordbruksverket.se. På startsidan väljer du fliken **Stöd** i den ljusgröna listen. Välj **Jordbrukarstöd** i den vita spalten som kommer fram till vänster. Välj sedan den stödform du vill läsa om.

Hör av dig till länsstyrelsen på telefon 0771-67 00 00 om du inte har dator och internet, så kan vi skriva ut den information du vill ha och skicka till dig.

NY ADRESS

För brev till länsstyrelsen som gäller jordbrukarstöden:

Länsstyrelsen i Värmlands län

FE 15 BOX 204

826 25 Söderhamn

FRÅGOR? RING 0771-67 00 00

Jordbruksverkets och länsstyrelsernas gemensamma telefonlinje för jordbrukarstöden.

OBSERVERA ATT:

Felrapportering av nötkreatur kan ge STORA STÖDAVDRAG!

Alla djurens in- och uthändelser ska vara registrerade i centrala nötkreatursregistret (CDB) inom sju dagar.

För de djur där in- och uthändelser under räkningssperioden rapporteras till CDB för sent får du inget nötkreatursstöd eller ekologiskt djurstöd.

Dessutom ingår inte felrapporterade djur i uträkningen för djurtäthet i kompensationsstödet. Detta gäller även om du till exempel har köpt ett djur av någon annan som inte har märkt, journalfört eller rapporterat djuret på rätt sätt under räkningssperioden.

Därför bör alla vara extra noggranna med att rapportera sina djur i tid.

ATT TÄNKA PÅ INFÖR SAM-ANSÖKAN

- Alla block från förra årets ansökan finns inte alltid med i Block- och Skifteslistan i SAM Internet. Det är därför mycket viktigt kontrollera att all mark är med.
- Åtaganden knutna till block t.ex. miljöersättningar för betesmarker och slåtterängar eller ersättning för ekologisk produktion som söktes 2015 och 2016 är inte beslutade än. Vill du ändra ditt åtagande ska du ange det i fliken för "Ange gröda stöd". Där finns möjligheten att kryssa i en ruta "Ansökan om att ändra åtagande".
- TIPS! Högerklicka på ett block på kartan och sedan på Visa blockinformation. Då visas område för kompensationsstöd, nitratkänsligt område och skogsundantag. Om skogsundantag gäller behövs inte ekologisk fokusareal i förgröningsstödet.
- Nyhet i SAM-internet! Nu finns det en varning om block som du har med i din ansökan är med i någon annans ansökan samma år. En så kallad Dubbelsökning. Enbart en stödsökare får finnas på varje block varje år. Om inte du ska ha med blocket för året: välj att ta bort blocket ur din ansökan.
- Innan du skickar in ansökan ska du noga granska rapporten Mina fel och varningar i SAM Internet. Det kan finnas information där om något som saknas i din ansökan.

NÅGRA STÖDNYHETER

- Från och med 2017 kommer djurvälståndersättningarna för extra djuromsorg för får, saggor och utökad klövhälsovård för mjölkkor att sökas i SAM-internet istället för på blankett.
- Det finns ändringar i följande stöd för 2017: Förgröningsstödet, miljöersättningen för skyddszoner, ersättning för ekologisk produktion samt djurvälståndersättningarna. Se Jordbruksverkets webbplats www.jordbruksverket.se för mer information.

Brittiska skolbarn får

Regional mat på tallriken

Är köttet svenskt - är grönsakerna besprutade - hur mycket onödigt socker finns det i? Vi ifrågasätter alltmer vad som verkligen ligger på tallriken. Hemma, vill säga. Men hur är det i skolan? Vad äter våra barn och hur påverkar det samhället omkring oss? Den frågan har man tagit itu med på allvar i Storbritannien.

I höstas deltog två tjänstemän från Länsstyrelsen Värmland i en studieresa till Storbritannien där man sedan ett tiotal år medvetet arbetar för att skolorna ska servera så mycket lokalt producerad mat som möjligt. Dessutom har man ett helt program för att skolbarn regelbundet ska besöka traktens gårdar för att lära sig hur det går till när växter och djur förvandlas till mat på tallriken.

Hälsofokus i skolmatsprogram

Bakgrunden är att skolmatskocken Jeanette Orrey reagerade över den dåliga maten i brittiska skolor redan 2003. När välkände tv-kocken Jamie Oliver två år senare hängde på och gav sig ut på resa i landet dömde han ut skolmaten som "förfärlig". Det blev förstas stora rubriker och resulterade i att statliga Big Lottery Fund anslog knappt 17 miljoner pund för att under fem år utveckla ett skolmatsprogram som skulle få barnen – och i förlängningen deras föräldrar – att äta mer hälsosamt och dessutom lära sig varifrån maten kommer.

Pengarna gick till Soil Association (motsvarigheten till Ekologiska lantbrukarna) som 2013 fick ytterligare 3,6 miljoner pund av den statliga lotterifonden för att fortsätta arbetet. Det gör man nu via två verksamheter: FACE (Farming and Countryside Education) och Food for Life Partnership. Den förra organiserar barnens studiebesök på gårdar runt om i landet, medan den senare tar hand om verksamheten på skolorna. Idag ingår 44 procent av alla grundskolor i arbetet som sköts av 13 heltidsanställda.

Studiebesök

Vårt besök i Storbritannien tog oss igenom alla led i arbetet. Vi besökte en gård med köttdjur, får, hästar och spannmål som

årligen tar emot runt 1 000 elever från lågstadie- till gymnasieålder. Ågaren får dels betalt via motsvarigheten till EU:s landsbygdsprogram, dels direkt från skolorna. Här spenderar barnen en heldag med pedagogiska aktiviteter, allt från provtagning på dynga till att baka pizza på det man plockat i grönsakslandet. Lärarna besöker gården i förväg för att lägga upp dagen så att den matchar läroplanen så långt som möjligt.

Därefter gick färden till en lågstadieskola som är "guldcertifierad" av Food for Life. Certifieringen sker enligt ett poängsystem som värderar hur maten integreras i hela skolarbetet utifrån kriterier som hur hälsofrämjande den är, etisk produktion, andelen lokala råvaror, djurvälstånd och miljöhänsyn. Skolan har en egen trädgårdsmästare/lärare och driver egen odling i enkla små växthus på skolgården (klimatet är något gynnsammare där än här!) vars produkter används i skolköket och säljs via skolans marknad. Alla barn har ett visst antal timmar för matlagning och odling på schemat och föräldrarna kopplas också in i arbetet på olika sätt.

Önskan om regional mat

Vi besökte också Nottingham County Council (motsvarande länsstyrelsen) som ser till att regionens skolbarn får en mycket stor andel regionalt producerad mat. Man har en enhet som upphandlar mat till 45 000 måltider varje dag! Bakgrunden är att man i Storbritannien betalar cirka 2,25 pund/dag för skolmaten och efter Jamie Olivers utskäpning av den ville ingen göra det längre. I stället fick barnen med sig matlåda hemifrån med chips, läsk eller i bästa fall en smörgås på vitt bröd. På frågan om vad föräldrarna var villiga att

betala för, var svaret regionalt producerad mat. Och så fick det bli.

Vad gäller kött har Nottingham därför kontrakt med en lokal grossist som i sin tur har kontrakt med en lokal köttdjursproducent. Tillsammans med tjänstemän från city council besökte vi både grossisten och gården, och det var uppenbart att dessa tre parter bedrev ett nära samarbete där allt hängde på långsiktighet, lojalitet och lyhördhet inom kedjan. Detta innebär att gårdarna vågar investera på sikt, och satsningen blir därmed också en näringslivsfråga.

Imponerande arbete

Sammantaget imponerar britternas organisation, målmedvetenhet och ambition i arbetet mot hälsosammare skolmat. Landet har stora problem med barnfetma och det här är ett sätt att åtgärda det. Man kunde också visa mycket positiva siffror på vad satsningen innebär för samhällsekonomin som helhet. Finansieringen av arbetet är varierad; här finns allt från statliga pengar och bidrag från välgörenhetsorganisationer till stöd från Farmers Union (motvarande LRF) och detaljhandeln som betalar en avgift i relation till sin omsättning.

Nya livsmedelsstrategin i Värmland

Sverige har nyligen fått en nationell livsmedelsstrategi där framtidens offentliga måltider ingår som en viktig del. Det ska naturligtvis också få genomslag i Värmland och, inspirerade av vad vi såg i Storbritannien, kommer Länsstyrelsen Värmland att arbeta för att försöka hitta liknande metoder och aktiviteter som passar här.

CHRISTINA WIKSTRÖM
LÄNSSTYRELSEN VÄRMLAND
010-224 73 42

Lågstadieskolan i byn Great Missenden är certifierade enligt Food for Life-programmet och här tas maten och dess ursprung på stort allvar.

Barnen berättade om aktiviteter i skolan och utanför, bland annat besök på gårdar i närheten och arrangerandet av en matmarknad där skolan egenodlade produkter säljs.

Man har egna små enkla växthus på skolgården vid Great Missendens lågstadieskola, där man odlar smågrönt efter säsong. Grönsaker och frukt skördas av eleverna och används i skolmaten, men säljs också på skolans matmarknad.

Lokala grossisten Maloney's är ett familjeföretag som förser Nottinghamshire county med kött till 45 000 offentliga måltider per dag. Kedjan mellan upphandlare, grossist och köttbonde var påtaglig och lojaliteten dem emellan ger varje part möjlighet att satsa i trygg förvisning om att avsättningen finns.

LÄR DIG MER

Kurserna finns även i kalendern på: lansstyrelsen.se/varmland
Samtliga kurser finansieras genom Landsbygdsprogrammet och det är kostnadsfritt att delta.

Markvård - för högre och jämnare skördar

Tid: 31 mars kl 9.00-15.30

Plats: Elofsruds Bygdgård, Sunne
Anmälan: Till Ulrica Broström, HS

Välj rätt vallfrö för optimal grovfoderproduktion

Tid: 3 april kl 9.00-12.30

Plats: HS, Karlstad
Anmälan: Till Lina Ulff Delprato, HS

Vårbrukskickoff

Tema: Optimera din stallgödsel användning

Tid: 7 april kl 9.15-16.30

Plats: Ölme Prästgård, Ölme
Anmälan: Till Ulrica Broström, HS

Rådgivning för vässning av lie

Passa på innan årets slätter! Boka tid hos någon av våra rådgivare, eller boka en slipsten om du redan kan konsten men saknar sten.

Kontakt slipning:

Björn Merzell, Mangskog
073-822 49 24

Lars-Inge Nilsson, Treskog
0570-77 20 09

Kontakt knackning:

Staffan Lundaahl, Lesjöfors
0590-230 92

Björn Merzell, Mangskog
073-822 49 24

Ta kontrollen över ogräsen

Under en heldag på sal och i fält diskuterar vi lämpliga åtgärder mot ogräs och går igenom val av redskap, ny teknik och lämpliga tidpunkter för ogräsbekämpning i ekologisk odling.

Tid: 12 maj, kl 9.00-15.00

Plats: Meddelas senare

Kostnad: För lunch och fika.

Frågor: Lina Ulff Delprato, HS

Anmälan: Senast 8 maj till Lina Ulff Delprato, HS.

Restaurering och skötsel av trädbärande betesmarker

På gården Laddrågen i Älvsbacka har makarna Bengtsson under många år restaurerat och skött artrika trädbärande hagmarker. Jan Bengtsson, naturvårds-expert berättar om restaurering, skötsel, bete med får/häst, biologisk mångfald, död ved, arvtagare, hamling mm.

Tid: 20 maj kl 10.00-14.30

Plats: Laddrågen, Älvsbacka

Frågor: Lise Wichmann Hansen, LST

Anmälan: Senast 13 maj via Pingpong, kod 1723

Fältkurs om strandängsfåglar

Det här är en kurs för dig som har betade strandängar som en del i din produktion.

Lär dig om olika arter och vilka miljöer de behöver för häckning och föda.

Max 15 deltagare

Tid: 24 maj kl 9.00-12.00

Plats: Södra Tofta, Ölme

Frågor: Maria Sundqvist, LST

Anmälan: Senast 17 maj via Pingpong, kod 1719

Kubbkurs

Vi gör reparationsarbeten på ett gammalt svinhus och lär oss konstruktionen, att mura med ved och lera, putsa och blanda lerbruk av lokala material.

Max 12 deltagare

Tid: 27-28 maj kl 9.00-15.30

Plats: Kilsby Gård, Kristinehamn

Frågor: Lise Wichmann Hansen

Anmälan: Senast 17 maj via Pingpong, kod 1752

Subventionerad ekologisk rådgivning

Här i Värmland kan man få ekologisk rådgivning till ett subventionerat pris. Om du har omställningsplaner eller redan har ekologisk produktion kan du få rådgivningstips från Hushållningssällskapet i Värmland.

Kontakta HS rådgivare inom ditt aktuella område via växeln.

NOTISER

Godkänd växtskyddsutrustning

Den växtskyddsutrustning du använder måste vara godkänd av Jordbruksverket. Den ska testas av en godkänd funktions-testare och **en ansökan ska göras** till Jordbruksverket där testarens protokoll skickas med.

Så här gör du:

1. Funktionstesta din sprututrustning.
2. Skicka in protokollet elektroniskt till Jordbruksverket för godkännande.

Mer information hittar du här:

www.jordbruksverket.se/funktionstest

Jordbruksverkets beslut gäller i tre år från det att funktionstestet utfördes.

Under 2017 gäller därför även protokoll från tester utförda 2015 och 2016.

Utlysning av investeringsstöd till svinproducenter.

Mellan 1 februari - 30 april kan du som bygger svinstall söka om investeringsstöd För mer information se:
www.lansstyrelsen.se/varmland

Utlysning av investeringsstöd till trädgårdsföretagare

Mellan 1 februari - 30 april kan du som investerar i ditt trädgårdsföretag söka om investeringsstöd.

För mer information se:

www.lansstyrelsen.se/varmland

KONTAKT KURSER

Lansstyrelsen Värmland, LST

Lise Wichmann Hansen 010-224 72 78 lise.wichmann.hansen@lansstyrelsen.se

Maria Sundqvist 010-224 72 74 maria.sundqvist@lansstyrelsen.se

Anmälan via Pingpong:

<https://jordbruksverket.pingpong.se/oppenkatalog> sök på kod eller kursnamn

Hushållningssällskapet, HS

Ulrika Broström: 0708-29 09 26

Lina Ulff Delprato: 0706-49 01 39

lina.ulff-delprato@hushallningssallskapet.se

www.hushallningssallskapet.se/s

Växel: 054-54 56 00.

Bränning för en

Visset gräs och örter i botten på en äng, så kallad förna, försvårar för nya växter att gro och leder till problem som bland annat sämre bete och minskad artrikedom. Då kan det vara bra att bränna av marken som en restaureringsåtgärd.

En betesmark eller slätteräng som inte hävdats under en tid eller som haft ett för lågt betestryck får ett lager med gammal förna (visset gräs och örter) i botten. Innan strån av gräs och örter tagit sig upp genom förnalagret på våren kan de redan ha hunnit bli sträva och osmakliga för betesdjur och förnalagret gör det svårt för nya frön att gro. Det leder till sämre avbetning, dålig bestockning, uppluckring av grässvålen, sämre foderkvalité, mindre artrikedom och kanske ett ännu tjockare förnalager året därpå.

Det kan bli en ond cirkel som kan vara svår att komma ur. Och den som försökt slå en äng med ett tjockt lager av gammalt visset gräs i botten kan vittna om att det är en ganska så hopplös uppgift.

Bränn säkert!

Då kan det vara bra att bränna av marken som en restaureringsåtgärd. Bränning görs bäst på vårvintern efter att snön smält och innan nytt grönt kommer upp. Detta bästa tillfälle kan vara mycket kortvarigt, en eller några få dagar.

Det är viktigt att meddela räddningstjänsten innan du börjar elda. De nås på telefon **054-540 28 80** under kontorstid och kan även hjälpa till med råd, så att eldandet sker säkrare.

Bra råd och information finns också på dinsakerhet.se. Sök på "eld i gräs".

Hjälper mot mossa

Ibland kan bränning även minska problem med mycket mossa. Det beror på att aska är basiskt, det vill säga höjer pH, medan mossa trivs bäst där det är surt. Mindre mossa och gammal förna gör det lättare

Bränning av ljung skedde på ön Vithall i Lurö skärgård år 2014.

De späda skotten som kommer efter en bränning är betydligt mer smakliga för betesdjuren och med en bra betesregim kan en lågvuxen och betespräglad ljung utvecklas.

för frön att gro, artrikedomen ökar, betesdjuren kommer åt att beta gräset medan det är spätt och smakligt, bestockningen ökar, det blir ett foder av bättre kvalitet och så vidare.

Om marken börjat växa igen med sly kan det röjas ner först och eldas i högar på lämpliga platser på marken, till exempel där det är artfattigt eller växer mycket mossa. Elda inte sly eller ris där det är som mest artrikt och inte heller på eller nära intill kulturhistoriska lämningar.

**MARIA SUNDQVIST
LÄNSSTYRELSEN VÄRMLAND
010-224 72 74**

RESTAURERINGEN AV IGENVUXNA ÖAR I VÄNERN

Görs inom projektet LIFE Vänern, som är ett samarbete mellan länsstyrelserna i Värmland och Västra Götaland.

I nästa nummer av Utsikt kommer en längre artikel om restaureringen av betesmarker inom projektet.

Länsstyrelsen har utvärderat bidraget till *rovdjursavvisande stängsel*

Rovdjursavvisande stängsel förebygger effektivt skador orsakade av lo, varg och björn. Hos Länsstyrelsen finns både bidrag och råd - för att underlätta för de som håller betesdjur i rovdjurstäta områden. För att stängslens ska få avsedd effekt behöver de sättas upp på rätt sätt och underhållas kontinuerligt. En ökning av stängslens livslängd ökar tids- och kostnadseffektiviteten och gör att fler tamdjur kan skyddas.

Under sommaren 2016 gjorde Länsstyrelsen en utvärdering av rovdjursavvisande stängsel i länet. Syftet var att följa upp det bidrag som Länsstyrelsen fördelat till fårägare genom åren för att sätta upp denna typ av stängsel. Syftet var också att samla in erfarenheter och synpunkter gällande stängslens och Länsstyrelsens arbete.

Utvärderingen genomfördes genom översyn av ett representativt urval av rovdjursavvisande stängsel samt genom två enkäter; en till de fårägare som någon gång fått bidrag från Länsstyrelsen för att bygga denna typ av stängsel och en till övriga fårägare i länet. Av de omkring 900 enkäter som skickades ut besvarades 69 procent.

Rätt från början ger ökad livslängd

Under perioden 2001 - 2015 har 296 rovdjursavvisande stängsel byggts i länet med hjälp av bidraget till en kostnad av cirka 13,5 miljoner kronor. Av dessa stängsel är minst 233 stycken fortfarande i bruk.

Endast 11 procent av de rovdjursavvisande stängslens i länet idag bedöms ha avsedd effekt och vara i lika gott skick som när de var nybyggda och godkändes av Länsstyrelsen.

36 procent av stängslens i länet är i ett sådant skick att en större arbetsinsats eller nybyggnation behövs för att de ska ha avsedd effekt. Dessa stängsel har till stor del redan från början byggts på ett sätt som inte främjar hållbarheten, framför allt med avseende på hörn och avslut mot grindar.

Livslängden hos de rovdjursavvisande stängsel som byggts i länet har beräknats till mellan sex och sju år. Livslängden kan ökas genom att stängslens byggs på anvisat sätt redan från början och att slutbesiktningarna fullt ut utgår från de rekommendationer som gäller. En ökning av stängslens livslängd gör att fler tamdjur kan skyddas och att värdefulla betesmarker i högre utsträckning kan hävdas även i områden med stora rovdjur.

Underhåll behövs

Mer än hälften av länets rovdjursavvisande stängsel bedöms vara av god kvalitet och i grunden bra. Dessa stängsel behöver en mindre arbetsinsats, framför allt i form av mer underhåll, för att vara i fullgott skick. Ett fortsatt underhåll av stängslens som redan är i fullgott skick och en ökning av

underhållet för de andra stängslens skulle innebära att andelen stängsel i lika braskick som vid slutbesiktningen skulle öka från 11 procent till drygt 60 procent.

Rovdjursavvisande stängsel som byggts på gammal åkermark är enligt utvärderingen i bättre skick än stängsel på naturbetesmark. Naturbetesmark är generellt mer svårstängslad och stängsel på sådan mark tar även mer tid att underhålla. Bete på naturbetesmark är något som eftersträvas och prioriteras inom Landsbygdsprogrammet och för att få så stor nytta som möjligt av det som satsas i tid och pengar är det extra viktigt att här använda de möjligheter till rådgivning kring stängsling som Länsstyrelsen erbjuder.

Stängselägarna tycker till om Länsstyrelsen

Den vanligaste ingången till Länsstyrelsen i rovdjursrelaterade frågor från länets tamdjursägare går via lantbruksenheten i form av stängselärenden. Fårägare som har rovdjursavvisande stängsel är nöjda med Länsstyrelsens arbete med bidrag, stängsel och övriga rovdjursfrågor. Fårägare som inte har rovdjursavvisande stängsel uppger genomgående att de inte vet hur de ser på Länsstyrelsens arbete. Detta kan betyda att man inte varit i kontakt med myndigheten eller sökt information i dessa frågor och därför inte kan bedöma arbetet.

Risken för rovdjursangrepp överskattat?

Utvärderingen visar att fårägare såväl med som utan rovdjursavvisande stängsel känner oro för rovdjursangrepp på sina djur.

Omkring hälften av fårägarna i utvärderingen, oavsett om de har rovdjursavvisande stängsel eller inte, bedömer att deras djur riskerar att bli angripna av rovdjur inom de närmaste fem åren.

Den uppskattade risken hos fårägare som inte har rovdjursavvisande stängsel skulle innebära omkring 350 rovdjursangrepp på får i Värmland inom de närmaste fem åren hos besättningar utan rovdjursavvisande stängsel. Den uppskattade risken enligt fårägare som har rovdjursavvisande stängsel skulle innebära cirka 100 rovdjursangrepp på får i länet under samma tidsperiod i besättningar som går innanför rovdjursavvisande stängsel.

Det kan jämföras med de cirka 50 rovdjursangrepp på får som skett i Värmland under de senaste fem åren.

Intresset för att sätta upp rovdjursstängsel varierar...

Fårägare som inte har rovdjursavvisande stängsel anger i hög grad att de inte alls är intresserade av att ansöka om bidrag till stängsel. Det vanligaste skälet till detta är att man bedömer att stängslet innebär stora kostnader trots bidraget. Även hos fårägare utan rovdjursavvisande stängsel som trots att de ofta känner oro för rovdjursangrepp ändå inte är intresserade av att ansöka om bidrag uppges kostnaden som det vanligaste skälet till att avstå. Av de fårägare som inte har rovdjursavvisande stängsel och som inte heller är intresserade av att söka bidraget uppges endast 4 procent att det beror på

att de inte har något förtroende för Länsstyrelsen.

Bland de som redan har rovdjursavvisande stängsel är ungefär lika stor andel mycket intresserade av att ansöka om mer bidrag som inte alls intresserad av att göra det. Det vanligaste skälet till att man inte är intresserad är att man inte behöver mer rovdjursavvisande stängsel. Att stängslet innebär stora kostnader trots bidraget kommer först på femte plats hos denna grupp när det gäller skäl till att man inte är intresserad av att söka mer bidrag.

...men rekommenderas

Fårägare utan rovdjursavvisande stängsel anger i hög utsträckning att de inte vet om de rekommenderar andra tamdjursägare att söka bidraget. En förhållandevis stor andel anger ändå att de absolut skulle rekommendera detta. Resultatet antyder att även om man som fårägare utan rovdjursavvisande stängsel inte bedömer att insatsen är aktuell för egen del så kan man se fördelar med den generell.

En klar majoritet av de som har rovdjursavvisande stängsel skulle rekommendera andra att söka bidraget och bedömer också i stor utsträckning att det är värt insatsen att skaffa och ha denna typ av stängsel. Oavsett hur länge man haft sitt stängsel tycker man i hög grad att det varit värt insatsen. Den samlade bedömningen ändras alltså inte med åren eller med erfarenheten.

Värdefulla resultat att gå vidare med

Genom att på ett systematiskt sätt ha gått igenom hur rovdjursavvisande stängsel används och fungerar har många användbara resultat och erfarenheter kunnat sammanställas. Dessa kommer att användas av Länsstyrelsen i det fortsatta arbetet och kommer också att vara till nytta för den som planerar att bygga ett rovdjursavvisande stängsel.

Förhoppningen är att utvärderingen leder till att fler använder sig av möjligheten att söka ekonomiskt och kunskapsmässigt stöd för att med hjälp av stängsel förebygga rovdjursangrepp på tamdjur. Förhoppningen är också att Länsstyrelsen nu har ett underlag för att stärka sitt arbete med dessa frågor ytterligare så att såväl bidraget som stängslen används på ett långsiktigt hållbart sätt.

**ANNICA FORSBERG
KONSULT**

**MARIA HAMMARSTRÖM
LÄNSSTYRELSEN VÄRMLAND
010-224 72 10**

Bygg stabila hörn och brytpunkter för att minska underhållsbehovet. Här ett femtrådigt elstängsel under uppförande.

Det finns optimism och framtidstro bland Värmlands lammproducenter - och det finns flera goda exempel på gårdar som satsar. Precis som i övriga landet finns det både möjligheter och utmaningar för värmländska lammproducenter.

Högeruds gård, Klässbol

Andreas driver, tillsammans med sin fru Dorthe, Högeruds gård med cirka 150 tackor. Man använder korsning med finull, suffolk och texel och har sen vårlamning och den mesta slakten sker under februari-

maj. För 10 år sedan byggde man sitt fårhus med mycket eget arbete. Andreas är mycket nöjd med fårhuset som är lättarbetat och ger en bra djurmiljö.

För att förebygga rovdjursangrepp har Andreas och Dorte lamadjur som vaktar och larmar om något oförutsett händer.

- Det ger en trygghet åt fåren och kan kanske påverka en varg att fundera lite extra innan den hoppar in i hagen och går till angrepp, menar Andreas.

Men en vargflock kan även angripa lamadjur, så något fullständigt skydd är det inte och det faktum att man inte vet vad som väntar på morgonen när det är dags att se till sina djur är påfrestande.

- Vi är inte emot att det ska finnas vargar, men att få igång jakten är väldigt viktigt för att vargen ska inse att människan är

farlig och hålla sig på större avstånd från gårdarna, säger Andreas.

Ängebäcks gård i Molkom

Carin och Bengt Elfman stortrivs med att vara lammproducenter och driver KRAV-godkänd vårlamm- produktion med 125 tackor av raser finull i korsning med texel. Tackorna lammar i januari och lammen slaktas under vår och försommar. Medelvikt på slaktade lamm är 19,6 kg.

När man sålde de sista mjölkorna 2008 fanns redan några tackor på plats och eftersom Carin och Bengt trivdes bra med får beslöt de att satsa mer och börja producera lamm. Arealen är 54 hektar och man odlar vall som sås in i renbestånd.

- Det är jätteroligt med får och Värmland norr om E 18 passar väldigt bra för lammproduktion även om vargen är ett stort orosmoment, säger Carin.

Något rovdjursangrepp har man inte råkat ut för än så länge. Som förebyggande åtgärd har man under perioder använt så kallade lapptyg på betesmark som går mot skog. Lapptyg består av lina med tyglappar som fladdrar i vinden och studier visar att vargar undviker att passera lapptyg i upp till 6 veckor. Det finns möjlighet att låna lapptyg från länsstyrelsen.

- Med 20 hektar bete och många fållor så blir rovdjursstängsel på alla beten väldigt jobbigt att sköta, tycker Carin.

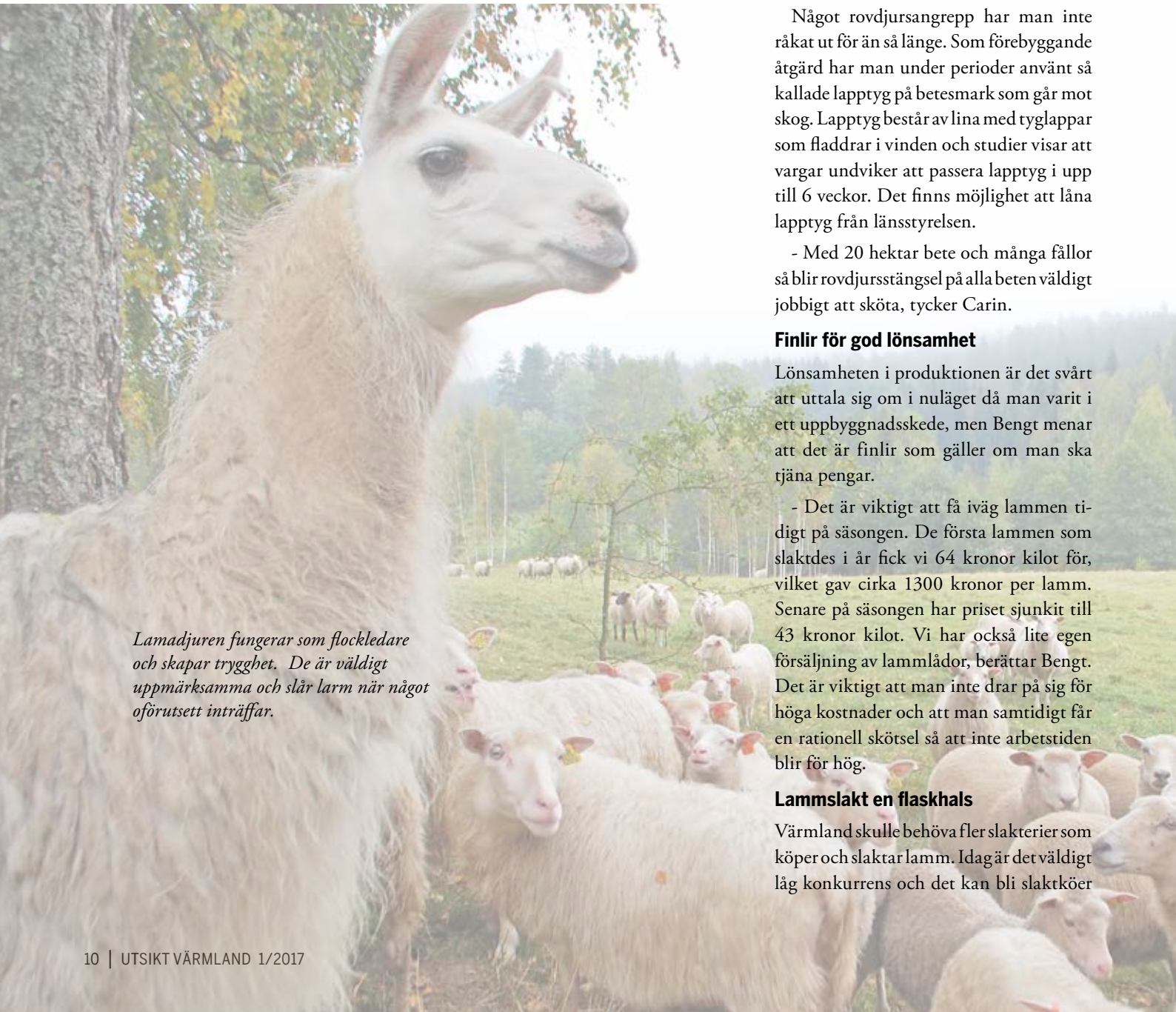
Finlir för god lönsamhet

Lönsamheten i produktionen är det svårt att uttala sig om i nuläget då man varit i ett uppbyggnadsskede, men Bengt menar att det är finlir som gäller om man ska tjäna pengar.

- Det är viktigt att få iväg lammen tidigt på säsongen. De första lammen som slaktades i år fick vi 64 kronor kilot för, vilket gav cirka 1300 kronor per lamm. Senare på säsongen har priset sjunkit till 43 kronor kilot. Vi har också lite egen försäljning av lammlådor, berättar Bengt. Det är viktigt att man inte drar på sig för höga kostnader och att man samtidigt får en rationell skötsel så att inte arbetstiden blir för hög.

Lammslakt en flaskhals

Värmland skulle behöva fler slakterier som köper och slaktar lamm. Idag är det väldigt låg konkurrens och det kan bli slaktköer

Lamadjuren fungerar som flockledare och skapar trygghet. De är väldigt uppmärksamma och slår larm när något oförutsett inträffar.

Andreas Martelius är nöjd med sitt 10 år gamla fårbus som kostat 4 - 5 000 kronor per tacka, exklusive eget arbete.

Här syns en av de två likadana avdelningarna i fårbuset. Mellan avdelningarna är en inspektionsgång som underlättar arbetet.

Carin och Bengt Elfman inspekterar en grupp eftersläntande bagglamm som snart ska gå till slakt.

på höstarna. Även om man har köpare till lammkött och lammlådor är det inte alltid det går att få lammen slaktade i rätt tid.

KARIN GRANSTRÖM
HUSHÅLLNINGSSÄLLSKAPET VÄRMLAND
070-257 67 60

Optimism inom lammproduktionen - men visst finns det utmaningar!

FÅRPROJEKTET I VÄRMLAND

För att främja fårnäringen i Värmland har Länsstyrelsen Värmland, LRF och Värmlands läns fåravelsförening startat **Fårprojektet**. Här har vi bland annat tagit fram positiva möjligheter för lammproduktion i länet och några synpunkter som kommit fram är:

- Det är relativt lätt och billigt att starta upp med en fårbesättning i befintliga byggnader.
- Vi har mycket outnyttjade byggnader på landsbygden i Värmland.
- Vi har gott om marker som passar för bete och vallodling.
- Produkter från lammproduktionen har en stor efterfrågan till exempel lokalt producerat lammkött, skinn och ull.
- Det finns förmånliga bidrag för rovdjursstängsel.
- Värmlands läns Fåravelsföreningen är en aktiv förening där man kan få ett brett kontaktnät med mycket kompetens och kollegor att diskutera med.

Kontakt

Är du intresserad av att starta med lammproduktion eller får på hobbynivå, kontakta Karin Granström.

TELEFON: **070-257 67 60**
E-POST: **karin.granstrom@hushallningssallskapet.se**

Som mottagare av denna tidning finns du med i ett adressregister hos Länsstyrelsen Värmland

Ängsruta, *Thalictrum flavum*, är en växtart i ranunkelfamiljen. Den trivs på fuktig-blöt näringsrik mark. I Värmland har ängsruta endast hittats på några få platser. Blomman på vinjettbilden är fotograferad på Stora Sönnervassen i Lurö skärgård, av Gunnar Lagerqvist.

Ängsrutan

OM ÄNGSMARK I VÄRMLAND

*Nominera Årets
slättergubbe!*

Länsstyrelsen delar under 2017, för sjunde gången, ut ett pris till årets värmländska ängsbrukare; Årets slättergubbe!

Vinnaren utses av en jury och kommer att tilldelas ett diplom av landshövding Kenneth Johansson vid en prisutdelning i juni.

Vill du nominera någon eller några till Årets slättergubbe? Den eller de du nominerar ska uppfylla följande krav:

"På ett förtjänstfullt sätt under många år ha skött en eller flera traditionella ängsmarker i Värmlands län, eller på annat sätt genom praktiskt arbete ha bidragit till att bevara värdefull ängsmark och ängsbruk i Värmland".

Den eller de de nominerade kan vara en eller flera privatpersoner, eller en intresseförening. Självklart kan både slättergubbar och slättergummor av alla åldrar nomineras! Nominerade som inte får utmärkelsen 2017 blir automatiskt nominerade även kommande år.

ÅRETS SLÄTTERGUBBE

Följande uppgifter ska anges i nomineringen:

- Nominerades namn och adress,
- vilken ängsmark sköter din kandidat,
- motivera varför du tycker att din kandidat ska vinna,
- ditt namn, fullständig adress och telefonnummer.

Skicka din nominering, senast den 19 april 2017,

med e-post till:

maria.sundqvist@lansstyrelsen.se

eller i brev till:

Länsstyrelsen Värmland

Lantbruk

651 86 KARLSTAD

Märk kuvertet "Årets slättergubbe".

Frågor? Kontakta:

Maria Sundqvist, länsstyrelsen

maria.sundqvist@lansstyrelsen.se

AKTUELLT OM SLÄTTERÄNGAR 2017

Slå med lie

Om du vill lära dig att slå med lie eller att få lien vass genom slipning eller knackning kan du gå på kurs eller boka tid för rådgivning. På kurssidorna finns annonser med kontaktuppgifter. Det kostar inget att delta!

Vill du ha råd om skötsel av slätterängar eller betesmarker? Kontakta **Maria Sundqvist**, **Niklas Wahlström** eller **Lise Wichmann Hansen** på Länsstyrelsen Värmland.

Ängs- och betesmarksinventering

Med start under 2017 ska många av Värmlands värdefulla ängar och betesmarker inventeras. Det är en ny omgång av den ängs- och betesmarksinventering som startade år 2002 som drar igång nu.

Jordbruksverket samordnar arbetet nationellt men Länsstyrelsens personal utför inventeringarna. I Värmland är det **Niklas Wahlström**, **Pernilla Malmberg** och **Elena Jonsson** som kan komma att besöka dina marker.

DU NÄR LÄNSSTYRELSEN VÄRMLANDS PERSONAL VIA VÄXELN; 010-224 70 00.

LANSSTYRELSEN.SE/VARMLAND

Vad är då en slättergubbe?

*Det är en av våra mest kända ängsblommor
Arnica montana - slättergubbe.*